O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY VA O’RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari prorektori F.Sharipov
____
«___» ________2018 y.

FILOLOGIYA FAKULTETI

O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI KAFEDRASI

Eski o’zbek vozuvi fani bo‘yicha ishchi o‘quv dasturi

Ta’lim sohasi :

Fakultet:Filologiya

Kafedra: O‘zbek tili va adabiyoti

Umumiy o‘quv soati	–	126
Amaliyot mashg‘ulotlari	–	54
Mustaqil ta’lim soati	–	72

Tuzuvchilar: Dehqonova L. GulDU "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasi
katta o'qituvchisi __________ (imzo)

Murodqulov O – GulDU "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasi
katta o'qituvchisi __________ (imzo)

Fanning ishchi o'quv dasturi "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasining 2018 yil "___" _________ dagi ___ - sonli majlisida ko'rib chiqilib, fakultet Ilmiy-uslubiy Kengashida ko'rib chiqish uchun tavsiya qilindi.

Kafedra mudiri: dots. O.Fayzullayeva

Fanning ishchi o'quv dasturi Filologiya fakulteti Ilmiy-uslubiy Kengashining 2018 yil "___" ___08____ dagi "_1_" - sonli majlisida tasdiqlandi.

Fakultet Ilmiy-uslubiy
Kengashi raisi: **F.Niyazov**

Fanning dolzarbligi va oliy kasbiy ta’limdagi o‘rni

0‘zbek tili va adabiyoti, folklorining tarixan shakllangan adabiy, lingvistik maktablari va ta’limotlarini, mumtoz va zamonaviy metodlarini, buyuk ajdodlarimizning o'zbek va jahon tilshunosligi rivojiga qo‘shgan hissasi, ularning ilmiy merosi, onatilimizning xalqaro miqyosdagi o‘rni va nufuzi, uning boshqatillar bilan aloqalari, o‘zbek tili va adabiyotining rivojlanish istiqbollari bilan bog‘liq ilmiy muammolarni tadqiq etish uchun arab va fors tillari va ularning grammatik normalarini o‘rganish dolzarblik kasb etadi.

“Eski o’zbek vozuvi” bo‘yicha bakalavr kursining maqsad va vazifalari o‘zbek tili va adabiyotining bar tomonlama taraqqiy topishida Mahmud K.oshg‘ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Atoiy, Sakkokiy, Lutfiy kabi ilmu fan va adabiyot namoyandalariningxizmati va qoldirgan merosini, ayniqsa Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Muhammadrizo Ogahiy, Boborahim Mashrab, Muqimiy, Furqat kabi o‘nlab mumtoz adiblarimizning umumbashariyat madaniy xazinasidan munosib o‘rin olgan o‘lmas asarlarini chuqur o‘rganish va ilmiy asosda tadqiq etishga qaratilgan bo‘lib talabalarda ilmiy axborot bilan ishlash ko‘nikma va malakalarini shakllantirish, o‘qish, yozish, eski o’zbek yozuvi imlosidagi qo'lyozma, toshbosma gazeta, juma! va ilmiy asarlarni o‘qishga, ulardan o‘z faoliyati uchun zarur bo‘lgan axborotlarni olishga o‘rgatish.

“Eski o’zbek yozuvi” fani asosiy ixtisoslik fanlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan dasturi “O'zbek tili tarixi”, “0‘zbek folklori”, “0‘zbek adabiyoti tarixi”. “Navoiyshunoslik”. “Matnshunoslik". “0‘zbek tilshunosligi tarixi",

“Leksikografiya asoslari”, “0‘zbek dialektologiyasi”, “O'zbek mumtoz poetikasi asoslari” kabi umumkasbiy fanlar bilan uzviy bog‘langan bo'lib. ushbu fanlarda aks etgan ayrim adabiy-nazariy masalalarni qamrab olishi jihatidan uyg'unlik kasb etadi.

II. O’quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o‘qitishdan maqsad–- talabalarga arab va fors grafikasi asosidagi eski o‘zbek yozuvini o'rgatish va talabalarni eski o‘zbek tilida yozilgan asarlarni o'qishga tayyoriashdir..

- **Fanning vazifasi** – arab yozuvi asosida eski o‘zbek yozuvidagi matnlarni yozish va o‘qishga o‘rgatish;

-eski o‘zbek tilida yaratilgan yozma yodgorliklar matnini qiynalmasdan o‘qish ko'nikmalarini shakllantirish;

-eski o‘zbek yozuvining o‘ziga xos xususiyatlarini o’rgatish;

-bu vozuvni o‘rta darajadagi xattot darajasida yoza olishi;

-matnlarni sharhlab o‘qish;

-matnshunoslik va manbashunoslik haqida dastlabki ma’lumotlarni berish

“Sharq tillari” o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talaba:

eski o’zbek yozuvi va uning tarqalishi, arab barflarining o'ziga xos xususiyatlari, eski o’zbek yozuvi fonetikasi, morfologiyasi.
yozuvga xos qisqa va cho‘ziq unlilar va boshqa belgilar, arab, fors va eski o'zbek yozuvidagi o'zaro farqlar haqida *bilimga;*

- arab va fors tilidagi imlo qoidalarini, so‘z yasalishini, o'zak va u orqali so'zlarni topa bilishni, arab imlosidagi matnlarni qiyinchiliksiz mutolaa qilib tabdil qila olishni. o‘zbek tiliga arab va fors tillaridan o’zlashgan so'zlarni tahlil qila olishni;
- eski o’zbek yozuvida arab imlosining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash, ulaming grammatik qoidalarini tushunish, arab yozuvidagi manbalarni farqlasb, eski o’zbek yozuvida o‘qish, Arab imlosida xatosiz yoza olish *ko‘nikmasiga;*
- ilmiv axborot bilan ishlash. o‘qish. yozish, arab imlosidagi qo‘lyozma, toshbosma gazeta, jurnal va ilmiy asarlarni o‘qisb, ulardan o‘z faoliyati uchun zarur bo‘lgan axborotlarni olish, joriy imloga tabdil va tahlil qila olish va ulardan foydalanish *malakasiga ega bo‘lishi kerak.*

III. Asosiy qism (amaliy mashg‘ulotlar)

Fandan o’tiladigan mavzular va ular bo’yicha mashg’ulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti

T/r	Fanning bo’limi va mavzusi, ma’ruza mazmuni	Soatlar				
		Jami	Ma’ruza	Amaliy mashg‘ulot	Seminar	Mustaqil ish
1	Modul. Eski o‘zbek yozuvining tovushlar tizimi va yozuv					
2	Arab yozuvining o‘ziga xosliklari			2		2
3	Arab alifbosidagi hafrlarning yasalishi			2		
4	Munfasil va muttasil harflar			2		
5	Arab alifbosidagi o'zbek tiliga xos bo'lmagan tovushlarni ifodalovchi harflar			2		
6	Unli tovushlarning yozuvda ifodalanishi			2		
7	Ayn harfining o‘ziga xos xususiyatlari			2		
8	Arab izofasi, shamsiy va qamariy harflar			2		
9	Abdulla Avloniyning Turkiy Guliston yohud ahloq” asarini o‘qish			2		
10	Eski o'zbek yozuvidagi matnlarda arab tilidan o‘zlasligan so‘zlar			2		
11	Arab o‘zlashmalari ishtirok etgan matnlar tahlili			4		

12	Yangi va eski yil hisobi. Muchal hisobi			2		
13	Xat turlari. Xattotlik bosqichlari			2		
14	Nasta’Iiq xatining o‘ziga xos xususiyatlari			2		
15	Nasta’Iiq xatidagi matnlarni o‘qish			2		
16	Abjad liisobi.			2		
17.	Harfiy san’atlar:tarix,muammo, tuyuq, tajnis, topishmoq,chiston.			2		
	2- Modul. Eski o‘zbek yozuvidagi matnlar					2
1	Navoiyniug “Ilk devon”idan matnlar			2		
2	“Zarbulmasal” asarini o‘qish va tabdil qilish			2		
3	“Qobusnoma” asarini o‘qish va tabdil qilish			2		
4	Lotin va ki rill alifbosidagi matnni eski o‘zbek yozuviga o‘girish			2		
5	Eski o‘zbek yozuvida raqamlarning ifodalanishi			2		
Jami				**54**		**72**

Amaliy maslig‘ulot doirasida beriladigan fanning nazariy qismi mazmuni:

Arab yozuvining o'ziga xosliklari. Arab alifbosidagi bafrlarning yasalishi. Munfasil va muttasil harflar. Arab alifbosidagi o‘zbek tiliga xos bo‘lmagan lovushlarni ifodalovchi harflar. Eski o'zbek yozuvidagi matnlarda fors tilidan o'zlashgan so'zlar. Abdulla Avloniyning “Turkiy Guliston yobud abloq” asarini o'qish va tahlil qilish. Eski o‘zbek yozuvidagi matnlarda arab tilidan o'zlashgan so'zlar. Arab o'zlasbmalari isbtirok etgan matnlar tahlili. Yangi va eski yii hisobi. Vluchal hisobi. Xal lurlari. Xattotlik bosqichlari. Nasta’liq xatining o'ziga xos xususivatlari. Abjad hisobi. Harfiy san’atlar: tarix, imiammo, luyuq, tajnis, topishmoq, cbiston. Matnni tabdil qilish tamoyillari Lotin va kirill alifbosidagi matnni eski o'zbek yozuviga o'girish Eski o'zbek yozuvida raqamlarning ifodalanishi

Arab yozuvi va uning o`ziga xos xususiyatlari

Arab yozuvi va uning tarqalishi. Arab adabiy tilining vujudga kelishi. Klassik arab tili. Hozirgi zamon arab adabiy tilining shakllanishi. Arab lahja(sheva)larining o'ziga xosligi. Arab alifbosi

1. AbdusamatovM. « Fors tili» T.2007. 29-35-betlar.
2. Xalilov. « Fors tili» T. 1992.17–33-betlar.
3. JumaniyozovR. Eski o’zbek yozuvi. T. 1989. 14-84-betlar.

Arab alifbosidagi hafrlarning yasalishi

Arab harflarining o'ziga xos xususiyatlari. O'zbek va arab tillaridagi undoshlarning qiyosiy tasnifi. Arab tiliga xos undosh tovushlar. Unli tovushlar va ularningyozilishi. Bo‘g‘in.

1. AbdusamatovM. « Fors tili» T.2007. 29-35-betlar.
2. Xalilov. « Fors tili» T. 1992.17–33-betlar.
3. JumaniyozovR. Eski o’zbek yozuvi. T. 1989. 14-84-betlar

Mo’ttasil va mo’nfasil harflar. (2 soat). .

Mo’ttasil va mo’nfasil harflarni aniqlash..Mo’ttasil (qo’shilgan) harflar sirasiga kiradigan harflarni aniqlash.Quyidagi harflardan ayrilgan harflarni ajratib yozish:

ش ص ض   ط   ظ   ن   ث   ت   ر   چ   د   د

Mo’nfasil (ayrilgan) harflar sirasiga kiradigan harflarni aniqlang.Mo’ttasil va mo’nfasil harflar ishtirokida so’zlar yozish.Quyidagi harflardan muttasil harflarni ajratib yozish:

حخجقفعغكىهو   م

1.AbdusamatovM. «Forstili» T.2007. 32—33betlar.
2. Xalilov. «Fors tili» T. 1992.18–20-betlar.
3. JumaniyozovR. Eski o’zbek yozuvi. T. 1989. 101-104-betlar.

Arab alifbosidagi o'zbek tiliga xos bo'lmagan tovushlarni ifodalovchi harflar

Alif vo (y). So‘z boshida qolanishi, uning «e», «i» unlisini ifoda qilishi, forscha, ba'zan turkiv so[L]zlarda «yo» harfining yozilmaslik an’analari yoki harakat bilan berilishi.

Alifu vov. So‘z boshida qo‘llanishi, uning «и», «o‘» unlilarini ifoda qilishi. Arab, forscha, ba'zan turkiy so'zlarda vov harfining yozilmaslik an’analari yoki harakat bilan berilishi.

Vovu alii'. So‘z o‘rtasida, so‘z oxirida иunlisining cho‘ziq talaffuz qilinishini bildirishL «o» unlisi kabi o'qilishi.

Nunu kof. So‘zo‘rtasidava oxirida qo‘llanishi, hozirgi o‘zbektilidagidek«ng» tovushini ifoda qilishi.

1.AbdusamatovM. «Forstili» T.2007. 32—33betlar.
2. Xalilov. «Fors tili» T. 1992.18–20-betlar.
3. JumaniyozovR. Eski o’zbek yozuvi. T. 1989. 101-104-betlar.

Unli tovushlarning yozuvda ifodalanishi   Qisqa vacho'ziq unlilar. (4 soat).
Qisqa vacho'ziq unlilarni aniqlash. Qisqa unlilarni ifodalovchi harakatlarni aniqlash.
Cho'ziq unlilar va ular imlosiga doir mashq bajarish. Qisqa unlilar yozuvda ifoda etilmay, yozuvda tushirib qoldirishi, diakrtik belgilarda ifodalanishi.   Cho'ziq unlilarning imlosi haqida ma'lumot berish.

1. AbdusamatovM. «Fors tili» T.2007. 36—40 betlar.
2.Xalilov L. «Fors tili» T. 1992. 20-24 bet

Arab izofasi, shamsiy va qamariy harflar

Arab alifbosining 2 guruhga bo'linishi. Shamsiy harflar va ularning nomlanishi. Qamariy harflarning nomlanishi. Al-artikldagi ”1" tovushining talaffuzi. Qamariy harf bilan boshlangan so'z)arning talaffuz etilishi. Shamsiy harflar bilan boshlangan so[1]zlarning talaffuzi.

1.Abdusamatov M. «Fors tili» T.2007. 50—52betlar.
2. Xalilov L. «Fors tili» T. 1992. 20-24 bet
3.Jumaniyozov R. Eski o'zbek yozuvi. T. 1989. 129-132-betlar.

Fors izofasi

Forsiy izofa va uning eski o'zbek yozuvidagi o'rni.Abdulla Avloniyning

Turkiy Guliston yoliud aliloq” asarini o'qishva tahlil qilish

Abdulla Avloniyning “Turkiy Guliston yohud ahloq" asaridagi arabiy va forsiy so'zlarni lahlil qilish.

1.Abdusamatov M. «Fors tili» T.2007. 50—52betlar.
2. Xalilov L. «Fors tili» T. 1992. 20-24 bet
3.Jumaniyozov R. Eski o'zbek yozuvi. T. 1989. 129-132-betlar.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim va topshiriqlar uchun tavsiya etiladigan mavzular:

Eski o'zbek yozuvi

1. Eski o'zbek yozuvi tarixi
2. Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston yobud ahloq" asarini o'qish va tahlil qilish
3. Navoiyning "Ilk devon"idan matnlar o'qish va tahlil qilish
4. "Qobusnoma" asarini o'qish va tahlil qilish
5. Ahmad Yassaviy "1 likmatlar" ini o'qish va tahlil qilish
6. Gulxaniyning "Zarbulmasal" asarini o'qish va tahlil qilish
7. "Qissai Rag'buziy" asarini o'qish

Isbch I dasturni sbakllantirishjarayonidamustaqilta'limsoatlarihajmigamosholdamavzularnitanlabbelgilashtavsiyaetiladi.

Talaba "Sharqtillarivaeskio'zbekyozuvi" fanidanmustaqilta'limnitashkiletishvatopshiriqlarnibajarishdafanningxususiyatlarinibisobgaolganholdamavzularbo'yicbareferat, taqdimottayyorlashitavsiyaetiladi. Bundao'qitishvanazoralkilishningavtomatlashtirilgantizimlari, fanbuyicbaqo'shimchaadabiyotlarbilanishlashhamdaInternettarmog'idanfoydalanishimaqsadgamuvofiq.

Talabaning amaliy mashg'ulotlarni o'zlashtirish darajasi quyidagi mezon asosida aniqlanadi

Baholash ko'rsat-kichi	Baholash mezonlari
A'lo, 5	Yetarli nazariy bilimga ega. Topshiriqlarni mustaqilbajargan. Berilgan savollarga to'liq javob beradi. Masalaning mohiyatiga to'liq tushunadi. Auditoriyada faol. O'quv tartib- intizomiga to'liq rioya qiladi. Topshiriqlarni namunali rasmiylashtirgan.
Yaxshi, 4	Yetarli nazariy bilimga ega. Topshiriqlarni bajargan. Berilgan savollarga yetarli javob beradi. Masalaning mohiyatini tushunadi. O'quv tartib intizomiga to'liq rioya qiladi.
Qoniqarli 3	Topshiriqlarni bajarishga harakat qiladi. Berilgan savollarga javob berishga harakat qiladi. Masalaning mohiyatini chala tushungan. O'quv tartib intizomiga rioya qiladi.
Qoniqarsiz 2	Talaba amaliy mashg'ulot darsi mavzusiga nazariy tayyorlanib kelmasa, mavzu bo'yicha mashq va savollariga javob bera olmasa, darsga sust qatnashsa bilim darajasi qoniqarsiz baholanadi

VI. Asosiy va qo‘shimcha o‘quv adabiyotlar hamda axborot manbalari

Asosiy adabiyotlar

1. AshirboyevS., AzimovI.. Rahmatov M., G‘ozievA. EskiOzbektilivayozuvipraktikumi, Toshkent, “Ijod”, 2006.
2. Abdullaev F., Shermuhammedov T., XalilovL„ XalilovA. 0‘qishkitobi. - Toshkent. “O'qituvcbi”, 1994.

j.JumaniyozovR. Eskio'zbekyozuvi. -Toshkent, “O'qituvchi”, 1989.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Sh.M.MirziyoyevTanqidiytahlil, qat’iytartib-inlizomvashaxsiyjavobgarlik- har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi boMishi kerak. 0‘zbekiston Resptibl i kasi Vazirlar Mabkamasining 2016-yil yakunlari va 2017-yil istiqbollariga bag’ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017-yil 16-yanvar, 1.
2. O’zbekistonRespublikasiPrezidentining“O'zbekistonRespublikasiniyanadarivojlantirishbo’yicbaHarakatlarstrategiyasi” to’g'risidagiFarmoni (Xalqso’zi 2017-yil. 8-fevral)
3. Sh.M.MirziyoyevBuyukkelajagimiznimardvaolijanobxalqimizbilanbirgaqurami z. T.: O’zbekiston, 20 1 7
4. Sh.M.MirziyoyevQonunustuvoiiigivainsonmanfaatlarinita’minlash - yurttaraqqiyotivaxalqfarovonligininggarovi. T.: O’zbekiston, 2017.
5. O’zbekistonRespublikasiPrezidentiningqarori“Oliyta’limtiziminiyanadarivojlantirishchora-tadbirlari" to’g’risida (Xalqso'zi2017-yil, 21 -aprel).
6. AbdullaevS., OqilovM. Tarixuytishsan’ati. // O'zbektilivaadabiyoti, 1972,
7. Juvonmardiev A. Harflar raqamlarga aylanganda. -Toshkent, G’afur G’ulom,
8. Juvonmardiev A. Harf va raqam. -Toshkent, “G’afur G’ulom”, 1971.
9. Jumaniyozov R. Eski o‘zbek yozuvidan amaliy mashg'ulotlar o‘tkazish bo'yicha tavsiyalar. -Toshkent, “O’qituvchi”, 1989.

Imomxo'jaev R., Umarov I. Arab -o‘zbek yozuvi. Toshkent, “Sharq”, 1993.

Ishchi o’quv dasturiga o’zgartirish va qo’shimchalar kiritish to’g’risida

___________________ o’quv yili uchun ishchi o’quv dasturiga qo’yidagi o’zgartirish va qo’shimchalar kiritilmoqda:

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

O‘zgartirish va qo‘shimchalarni kirituvchilar:

____ _______

(professor-o’qituvchining I.F.O.) (imzosi)